

Олександр Охріменко
кандидат історичних наук,
методист,
Національний центр “Мала академія наук України”
(Київ, Україна)
alexoh@ukr.net

Oleksandr Okhrimenko
PhD
methodist of National Centre the Minor Academy of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

ДОСТУП ДО КОЛЕКЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ РУКОПИСІВ ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ ВОЛТЕРС

ACCESS TO THE WALTERS ART MUSEUM COLLECTION OF MEDIEVAL MANUSCRIPTS

Анотація

Стаття досліджує сучасні технології для забезпечення доступу до фондів музею на прикладі Художнього музею Волтерс (США). Аналіз проектів, пов'язаних з оцифруванням колекції середньовічних рукописів вказує на важливість та перспективи такої діяльності. Стверджується, що нова електронна форма середньовічного рукопису популяризує музей та історію, зокрема медієвістику, розширює можливості дослідників усього світу. І водночас змінює ставлення до середньовічного рукопису як фізичного об'єкта.

Ключові слова: середньовічний рукопис, Художній музей Волтерс, оцифрування

Summary

The article explores the modern technologies to provide access to the museum collection for example Walters Art Museum (USA). The analysis of projects related to the gathering of medieval manuscripts digitization shows the importance and prospects of such activities. It states that new electronic form of medieval manuscript popularizes a museum and history, including medieval studies, expands opportunities for researchers from around the world. However, there is a change in attitude to the medieval manuscript as a physical object.

Keywords: medieval manuscript, Walters Art Museum, digitalization

Художній музей Волтерс (США) заснований 1934 р. на основі приватної колекції Вільяма Волтерса. Серед понад 22 тис. музейних об'єктів, що відображають історію мистецтва від античності до сьогодення, важливе місце посідає колекція середньовічних рукописів. У цій статті відображено проект оцифрування цього зібрання та можливостей, які відкриваються перед дослідниками завдяки створенню “віртуальних” варіантів манускриптів.

На сучасному етапі Художній музей Волтерс займається виготовленням цифрових версій всіх колекцій, серед яких “Середньовічна Європа”, “Ренесансна Європа”, “Римська імперія”, “Ісламський світ”, “Ісламські манускрипти”, “Манускрипти та рідкісні книги” тощо. Нині в мережі Інтернет розміщено понад 20 тис. фотографій онлайн-зібрання у вільному доступі через сторінку музею. Це одна із найбільших оцифрованих музейних колекцій у світі за ліцензією

Creative Commons. Тому вивчення досвіду цієї установи в аспекті оцифрування та подальшого доступу до пергаментних та паперових артефактів доби середньовіччя є важливим для українського музеєзнавства й медієвістики.

Оцифрування зібрання середньовічних рукописів Художнього музею Волтерс стало можливим завдяки Національному фонду сприяння гуманітарним наукам (National Endowment for the Humanities), який надав фінансову допомогу для виконання двох проектів: “Ісламські манускрипти Художнього музею Волтерс: Цифровий ресурс” (“Islamic Manuscripts of the Walters Art Museum: A Digital Resource”, виконувався з 2008 по 2011 рр.) та “Пергамент – у піксель: створення цифрового ресурсу середньовічних рукописів” (“Parchment to Pixel: Creating a Digital Resource of Medieval Manuscripts”, з 2010 до 2014 рр.). Додаткове фінансування надано меценатом, який забажав залишитися невідомим.

Національний фонд сприяння гуманітарним наукам – це незалежний державний грантодавець, який діє в США з 1965 р. та є одним із найбільших в країні¹. Гранти надають установам та окремим дослідникам, якщо проект стосується посилення освіти й навчання в школах, навчання протягом усього життя, збільшують можливості доступу до культурних й навчальних ресурсів тощо. Нині фонд видав понад 7 тис. книг, 16 з яких отримали Пулітцерівську премію, а 20 – Приз Банкрофта у сфері американської історії; сприяв каталогізації й оцифруванню понад 63 мільйонів сторінок історичних газет, доступних у ресурсі “Chronicling America”; щороку спонсорує більше 56 тисяч заходів, лекцій, дискусій, виставок й інших програм².

Фонд Художнього музею Волтерс нараховує близько 900 ілюмінованих манускриптів, 1250 інкубул (виданих до 1500 р.). Колекція охоплює географічно майже всі регіони світу. Це – вишукані “Євангелія” з Вірменії, Ефіопії, Візантії, Оттоманської імперії, французькі та фламандські Часослови, а також першодруки Аристотеля, Евкліда та інших визначних особистостей.

Рисунок 1.

Результатом проекту “Пергамент – у піксель: створення цифрового ресурсу середньовічних рукописів” стало оцифрування манускриптів (рис. 1, рис. 2), доступних через мережу Ін-

¹ National Endowment for the Humanities [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.neh.gov/> (Дата звернення: 01.02.2017) – Назва з екрана.

² Ibid.

тернет³. Відповідний розділ загального сайту музею (рис. 3)⁴ має широкі можливості як музейний каталог. Ми можемо відсортувати наявні матеріали за часом створення чи в алфавітному порядку. Обравши певний рукопис, нам доступні детальний опис, походження, фізичні параметри оригіналу, можливість завантажити увесь текст, додати до “власної колекції” кілька об’єктів на сайті, поділитися нашими знахідками у соціальних мережах (рис. 4). Зручна навігація за “тегами” допомагає знайти подібні або пов’язані документи. Працюючи з окремою сторінкою джерела (рис. 5), ми маємо можливість її масштабувати та зберегти окремо, для подальших розвідок.

Рисунок 2.

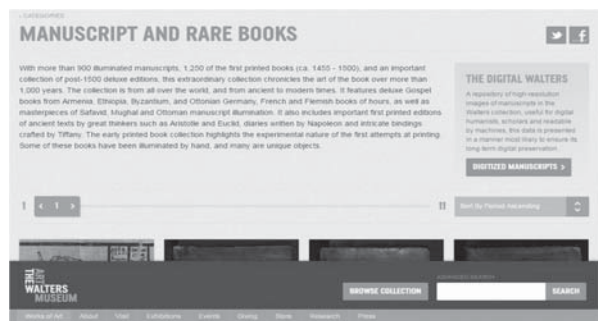

Рисунок 3.

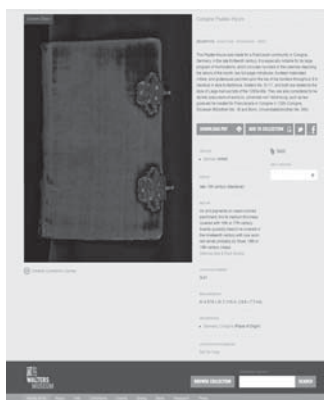

Рисунок 4.

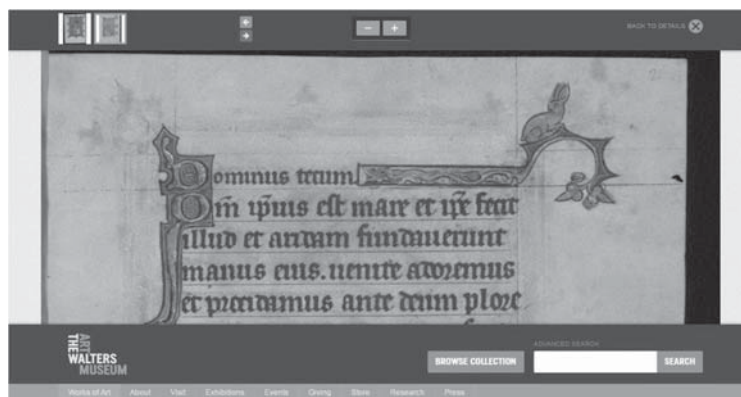

Рисунок 5.

Проект з оцифрування колекції Художнього музею Волтерс дає можливість не тільки зберегти культурну спадщину, а й збільшити дослідницький потенціал. Детальний огляд будь-якого манускрипту, вільний доступ у будь-якій точці світу в будь-який час відкриває перспективи побачити середньовічні рукописи по-новому, порівняти їх з іншими манускриптами та художніми об’єктами, сприяє розвитку спеціальних історичних дисциплін, збагачує джерельну базу досліджень тощо.

Велика заслуга в реалізації проекту оцифрування й подальшої доступності фондів Художнього музею Волтерс для широкого загалу належить куратору відділу рукописів та рідкісних книг Вільяму Ноелю (William Noel)⁵. Випускника Кембриджського університету, фахівця у

³ The Digital Walters / [Ел. джерело]. – Режим доступу: <http://www.thedigitalwalters.org/> (Дата звернення: 01.02.2017). – Назад з екрана.

⁴ Manuscript and rare books [Ел. джерело]. – Режим доступу: <http://art.thewalters.org/browse/category/manuscript-and-rare-books> (Дата звернення: 01.02.2017). – Назва з екрана.

⁵ William Noel: Personal Website [Ел. джерело]. – Режим доступу: <http://www.willnoel.com> (Дата звернення: 01.02.2017). – Назва з екрана.

галузі англо-саксонських й англо-нормандських манускриптів запросили працювати до музею у 1997 р. Світову славу принесла йому робота над міжнародним проектом зі збереження й вивчення праць Архімеда, які були відкриті у середньовічній книзі під шаром готичного письма. Писар використав старі сторінки, затерши праці грецького мислителя, для створення нового рукопису. Проблемі відновлення оригінального тексту наукового трактату присвячена його книга у співавторстві з Ревілом Нетцом⁶ та виступ на конференції Ted X (рис. 6)⁷. В останньому – він розкриває мету своєї діяльності як куратора проектів оцифрування та пояснює бажання зробити музейні предмети загальнодоступними. Вільний огляд музейної колекції – це не тільки реалізація права кожної людини доступу до світової культурної спадщини. Це також можливість музею стати пізнаваним. Користування за відкритою ліцензією дало змогу популяризувати їхній заклад. Тепер при пошуку в Інтернеті будь-якої дотичної інформації до сфери діяльності музею або його колекції користувач знаходить приклад перш за все їхніх експонатів. І річ не в тому, щоб пересічна людина, яка зацікавилася, прийшла до музею. Важливіші ті міцні асоціації певного історичного, художнього явища з певним об'єктом, який знаходиться у музеї.

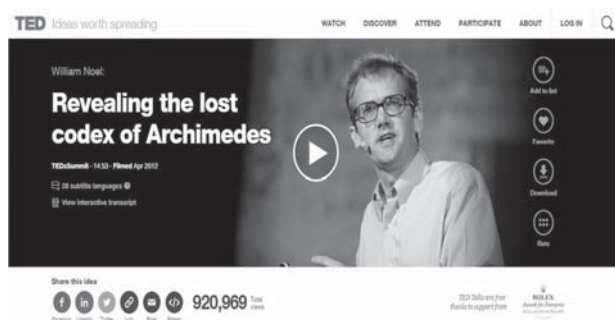

Рисунок 6.

Водночас електронна форма артефакту змінює сприйняття рукопису як матеріального об'єкта. Середньовічний рукопис стає частиною сучасної культури й отримує “нове життя”. Тобто, змінюється репрезентація книги як побутової речі, об'єкту мистецтва, частини історії для сучасного глядача (відвідувача музею).

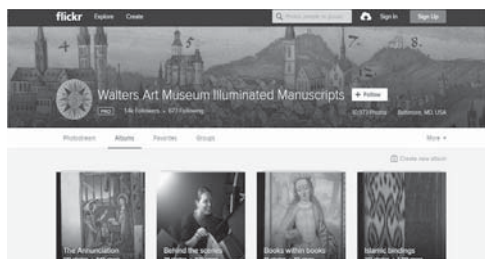

Рисунок 7.

Рисунок 8.

Відвідувачів веб-сторінки Художнього музею Волтерс активно заохочують “ділитися” своїми знахідками у соціальних мережах. Позаяк й сам музей активно представлений там. До при-

⁶ Netz R., Noel W. The Archimedes Codex: How a Medieval Prayer Book is Revealing the True Genius of Antiquity's Greatest Scientist / Reviel Netz; William Noel. – Philadelphia, PA: Da Capo Press, 2007. – ix, 313 p.

⁷ Noel W. Revealing the lost codex of Archimedes [Ел. джерело]. – Режим доступу: https://www.ted.com/talks/william_noel_revealing_the_lost_codex_of_archimedes (Дата звернення: 01.02.2017). – Назва з екрана.

кладу, тисячі фото викладені із музейної колекції до “Flickr” (рис. 7)⁸, сторінки у “Twitter” (рис. 8) – “@walters_museum”⁹ та “@medievalmss”¹⁰. Щоденно там розміщують нові публікації для популяризування діяльності музею. Власне так установа працює віртуально – у найбільш доступний та сучасний спосіб. Завдяки цьому музейний об’єкт став частиною сучасної культури. Середньовічний рукопис в цифровому варіанті навіть перетворився на частину масової популярної культури, активно “доопрацьовуючись” користувачами мережі Інтернет, вони отримали “нове дихання”.

Таким чином, колекція Художнього музею Волтерс є одним із найкращих прикладів презентації та доступності фондів для відвідувача чи дослідника. Середньовічні рукописи, а це понад 900 пам’яток музею, стають доступними для дослідження, можуть використовуватися для спеціальних розвідок, міжнаукових студій чи пересічними користувачами (“неспеціалістами”), що популяризує середньовіччя й медієвістику. Уніфікований розмір сканованих манускриптів не дає змогу з’ясувати повною мірою функціонування об’єкта. Можлива також втрата зв’язку з музеєм як місцем зберігання та презентації. Тобто, створення цифрових фондів не стимулює відвідуваність музею. За відсутності фахового коментування, широке поширення оцифрованого музейного предмета може спричинити поширення “помилки”, стереотипів чи створення нових штампів про середні віки в суспільстві.

⁸ Flickr: Medieval Manuscripts [Ел. джерело]. – Режим доступу: <http://www.flickr.com/photos/medmss> (Дата звернення: 01.02.2017). – Назва з екрана.

⁹ Twitter: The Walters Museum [Ел. джерело]. – Режим доступу: http://twitter.com/#/walters_museum (Дата звернення: 01.02.2017). – Назва з екрана.

¹⁰ Twitter: Medieval Manuscripts [Ел. джерело]. – Режим доступу: <http://twitter.com/#/medievalmss> (Дата звернення: 01.02.2017). – Назва з екрана.